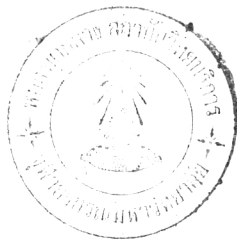

วิทยานิพนธ์ : ประวัติและความสำคัญที่มคอววรรณกรรมร้อยกรองของไทย

นางสาวนิยะดา สาริกฤติ

003953

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญาอักษรศาสตร์คุณฐิบัณฑิต
ภาควิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2524

~~I 15980294~~

I 15980285

Paññāsa Jātaka : Its Genesis and Significance
to Thai Poetical Works

Miss Niyada Sarikabhuti

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy

Department of Thai

Graduate School

Chulalongkorn University

1981

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาสาขก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรม ร้อยกรองของไทย
ชื่อนิสิต	นางสาวนิยะดา สาริกฤติ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมคาย นิลประภัสสร รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัคดา ศาสตราจารย์วัชร รมะนันท์
ภาควิชา	ภาษาไทย
ปีการศึกษา	2523

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาประวัติการแต่งปัญหาสาขก ที่มาของเรื่อง พัฒนาการของชาวกในปัญหาสาขกอย่างละเอียด และศึกษาปัญหาสาขกภาษาพม่า ภาษาเขียงตุง ภาษาเขมร ภาษาลาว เพื่อพิจารณาถึงการแพร่กระจายและความผิดแผกระหว่างฉบับต่าง ๆ นอกจากนี้ ได้พิจารณาวรรณกรรมร้อยกรองของไทยรวม 63 ส่วนวน ที่ได้รับอิทธิพลในค่านที่มาจากปัญหาสาขกด้วย

วิทยานิพนธ์นี้แบ่งเป็น 8 บท บทแรกเป็นบทนำ กล่าวถึงความเป็นมาของชาวก นับแต่คัมภีร์ชาวกในพระไตรปิฎก อรรถกถาชาวก บทที่ 2 กล่าวถึงประวัติการแต่ง และความนิยมปัญหาสาขกที่ปรากฏในวรรณคดีไทย บทที่ 3 ได้พิจารณาถึงการแพร่กระจายของปัญหาสาขกในประเทศใกล้เคียง คือ พม่า ลาว เขมร การศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้ได้อาศัยต้นฉบับปัญหาสาขกภาษานั้น ๆ บทที่ 4 วิเคราะห์องค์ประกอบของชาวก เนื้อหาและลักษณะของชาวกในปัญหาสาขกซึ่งจำแนกตามอิทธิพลของที่มา บทที่ 5 กล่าวถึงพัฒนาการของชาวกในปัญหาสาขกในค่านโครงเรื่อง ลักษณะและพฤติกรรมของตัวละคร บทที่ 6 กล่าวถึงวรรณกรรมร้อยกรอง

63 ส่วนวน ซึ่งได้รับอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากปัญญาสาตก บทที่ 7 กล่าวถึงอิทธิพลด้านจริยธรรมของปัญญาสาตกที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองซึ่งปรากฏในรูปของการแทรกคำสอน และการให้ความสำคัญว่างานนั้นเนื่องด้วยพระพุทธรักษา บทที่ 8 คือบทสรุปซึ่งรวมทั้งขอเสนอแนะ

ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า ปัญญาสาตกน่าจะแสดงกมลเป็นพุทธจักรราช 1808 ในकिनแดนทางเหนือของประเทศไทย ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นนครหริภุญไชย (ปัจจุบันคือลำพูน) ความนิยมปัญญาสาตกได้แพร่กระจายไปในประเทศใกล้เคียง คือ พม่า ลาว เขมร ทำให้किनแดนเหล่านี้มีปัญญาสาตกภาษาของตน และเมื่อเปรียบเทียบกับปัญญาสาตกภาษาไทยแล้ว ฉับเขมรมีความคล้ายคลึงมากที่สุด และฉับลาวมีความแตกต่างมากที่สุด ที่มาของปัญญาสาตกส่วนใหญ่ก็คือ วรรณคดีบาลีและสันสกฤต ในจำนวนนี้วรรณคดีชาตก คือที่มาที่สำคัญที่สุด กล่าวคือมีอิทธิพลในคำโคลง เรื่องแฉะแนวความกึกคอชาตกหลายเรื่องโดยปัญญาสาตก ส่วนเรื่องที่มีนามฉิมเกียเขยเชื่อว่าคือที่มาที่สำคัญนี้ ผู้วิจัยพบว่ามอทธิพลเพียงเล็กน้อย

ปัญญาสาตกเป็นบ่อเกิดที่สำคัญของวรรณกรรมร้อยกรองของไทย เท่าที่ศึกษามาจากต้นฉับตัวเขียน และฉับพิมพ์ เป็นที่มาของวรรณกรรมร้อยกรองประเภทต่าง ๆ ถึง 63 ส่วนวน ชาตกเรื่องที่ได้รับนิยมนมากที่สุด คือ รดเสนชาตก ซึ่งเป็นต้นเค้าของวรรณกรรมร้อยกรอง 13 ส่วนวน ในบรรดาวรรณกรรมร้อยกรองที่ได้รับอิทธิพลในคำที่มาจากปัญญาสาตกนั้น วรรณกรรมประเภทคำกาพย์ (กลอนสวด) สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปลุกฝังจริยธรรมมากที่สุด นอกจากอิทธิพลในคำที่มาแล้ว ปัญญาสาตกยังมีอิทธิพลในคำโคลงเรื่อง วิธีแต่งและการสั่งสอนต่อวรรณกรรมทั้ง 63 ส่วนวน อีกด้วย.

Thesis Title : Paṇṇāsa Jātaka : Its Genesis and
Significance to Thai Poetical Works.

Name : Miss Niyada Sarikabhuti

Thesis Advisors : Assistant Professor Khonkhai Nilprapassorn
Ph.D.
Associate Professor Saksri Yamnada Ph.D.
Professor Vacharee Ranyanandana

Department : Thai

Academic Year : 1980

ABSTRACT

The purpose of this dissertation is to study in detail the origin and development of Paṇṇāsa Jātaka and each of the stories contained therein. In order to study the nature of the dissemination and the variations of the stories in Paṇṇāsa Jātaka, the Thai, Burmese, Shan, Cambodian and Laotian versions are systematically compared. In addition, the research includes the study of sixty-three Thai poetical works which were influenced by Paṇṇāsa Jātaka.

The dissertation is divided into eight chapters. The first is introductory, giving general information in connection with the Jātaka in the Tripitaka and in the Jātaka Commentary. The second chapter gives an account of the history and development of Paṇṇāsa Jātaka and its popularity in Thai literature.

The third chapter deals with the spread of Paññāsa Jātaka into the neighboring countries, namely, Burma, Laos and Cambodia. The investigation is based on versions found in these countries. The fourth chapter is the analysis of the composition, contents and characteristics of the jātakas in Paññāsa Jātaka classified according to sources.

The development of the plots, the characters and their roles in each story in Paññāsa Jātaka are presented in the fifth chapter. The sixth chapter describes sixty-three Thai poetical works which were influenced by Paññāsa Jātaka, either directly or indirectly. The seventh chapter deals especially with the didactic influence of Paññāsa Jātaka on these Thai poetical works. This influence can be seen in the form that the poetical works utilize, the form of moral teaching, and also in the emphasis of the Buddhistic origin of the works. The conclusion and suggestions for further related studies are given in the final chapter.

It is found in the research that Paññāsa Jātaka was written before B.E. 1808 in the northern part of Thailand, most likely in the city of Haripunchai. After 1808, the book's popularity increased, and it was introduced into neighboring countries, namely, Burma, Laos and Cambodia, where the stories were rewritten in the vernacular of each country. Careful comparison of these versions shows that the Cambodian version is closest to the Thai Paññāsa Jātaka, whereas the Laotian version contains numerous variations and is farthest removed from the Thai text. Most stories in Paññāsa Jātaka originate from the Pali and the

Sanskrit literature, especially the Buddhist Jāṭaka Commentary, which provides the general concepts governing the themes of these stories and the structure of the plots. In this connection, the researcher found that folktales, once believed to be the most important source of inspiration to the author of Paññāsa Jāṭaka, had little significance.

Paññāsa Jāṭaka is one important source supplying themes to many Thai poetical works. A comprehensive study of these works, many of which are still unpublished, shows that Paññāsa Jāṭaka is the chief source of inspiration for as many as sixty-three of these. The most popular story in Paññāsa Jāṭaka is Rathasena Jāṭaka which has become the source of thirteen of these works. Among the Thai literary works which have been inspired by Paññāsa Jāṭaka, those written in the kham-kap style, a type of poetry commonly used for chanting, are the most effective in the public instruction in morality. Not only is Paññāsa Jāṭaka the primary inspiration to the authors of these sixty-three works, but it also serves as a model for plot structure, techniques of presentation and didactic approaches.

กิติกรรมประกาศ

นับแต่เริ่มทำงานวิจัย จนกระทั่งได้สำเร็จลงนั้น ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจาก คณะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลกาย นิลประภัสสร รองศาสตราจารย์ ดร.ถึกคึกศรี เข้มมั่นคงา และศาสตราจารย์วชิร รมยะนันท์ ที่ได้สละ เวลาที่มีค่าของท่านมาช่วยตรวจแก้ ตรวจสอบพร้อม และให้คำแนะนำที่ตรงจุดแก่ผู้วิจัย เสมอมา นอกจากนี้ นาวาอากาศเอก (พิเศษ) เข้ม ประพินททอง และศาสตราจารย์ หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์ ช่วยกรุณาจัดหาห้องคอมพิวเตอร์ในงานวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณของท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

ในการค้นหาเอกสารข้อมูล หนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมทั้งการติดต่อกับนักศึกษานานาชาติ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก Dr. Walodomar C. Sailer ซึ่งยังคงให้วิทยานิพนธ์มา เนื้อหากว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ Dr. Walodomar C. Sailer ไว้ ณ ที่นี้

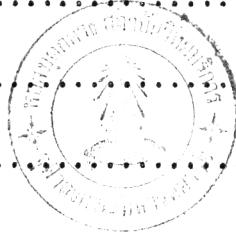
ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านผู้มีส่วนปริวรรต และแปลปัญญาสาขาค ณับต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย คือ ฉับพมา นายธนินท์ สุขเกษิ นักภาษาโบราณ ๓ กองวรรณคดีหอสมุดแห่งชาติ ปริวรรตอักษรมาเป็นอักษรไทย นายสวัสดิ์ พินิจรินทร์ (ป.ช. ๕) อาจารย์พิเศษสอนวิชาภาษาบาลีที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทย ฉับเขมร นายสุวรรณ์ จันทร์สุวรรณ อาจารย์พิเศษสอนวิชาภาษาเขมรที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปริวรรตและแปลอักษรขอม ภาษาเขมร เป็น ภาษาไทย ฉับเชียงคอง ทานทิพย์ ชุติฉิมโม แห่งวัดเขมรินทร์ เชียงคอง เป็นผู้ปริวรรตและแปลเป็นภาษาไทย

การทบทวน รวบรวมเอกสาร หนังสือ และต้นฉบับที่ใช้นในงานวิจัย
 ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่งจากหลายท่าน นับแต่ ท่านเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ
 ท่านผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติ แผนกงานบริการ
 หนังสือภาษาโบราณ คือ นายวิระ ธรรมเมธี และ นายประเสริฐ วงษ์ไทยเจริญ
 และ นายชู นวลสง แห่งแผนกไมโครฟิล์ม ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย
 ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่กรุณาให้ทุนสนับสนุนงาน
 วิจัยนี้.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิจกรรมประกาศ	ข
บทที่	
1. บทนำ	1
2. ประวัติและค่านิยมปัญหาสังคมในประเทศไทย	16
2.1 วิจัยประวัติการแต่ง	22
2.1.1 สมัยที่แต่ง	22
2.1.2 ฐานะและชาติภูมิของผู้แต่ง	33
2.2 ค่านิยมปัญหาสังคมในประเทศไทย	35
3. การแพร่กระจายของปัญหาสังคม	49
3.1 ปัญหาสังคมฉบับพม่า	49
3.2 ปัญหาสังคมฉบับเชียงตุง	54
3.3 ปัญหาสังคมฉบับลาว	56
3.4 ปัญหาสังคมฉบับเขมร	62
3.5 เปรียบเทียบปัญหาสังคมฉบับต่าง ๆ	68
4. ลักษณะของชาตกในปัญหาสังคม	75
4.1 องค์ประกอบของเรื่อง	75
4.2 ที่มาของเรื่อง	80
4.2.1 ชาตกที่ลอกมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต	81

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
	4.2.1.1	ชาคกที่ลือกมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาบาลี ... 81
	4.2.1.2	ชาคกที่ลือกมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาสันสกฤต 82
4.2.2		ชาคกที่ไคเค้าไครงเรอุงมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาสันสกฤต 85
	4.2.2.1	ชาคกที่ไคเค้าไครงเรอุงมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาบาลี 85
	4.2.2.1.1	ชาคกที่มาจากพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย 85
	4.2.2.1.2	ชาคกที่มาจากอรรถถาชาคค 86
	4.2.2.2	ชาคกที่ไคเค้าไครงเรอุงมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาสันสกฤต 89
	4.2.2.2.1	ชาคกที่มาจากคัมภีรมหาวีสตู 89
	4.2.2.2.2	ชาคกที่มาจากคัมภีร์ปุราณะ 91
	4.2.2.2.3	ชาคกที่มาจากอวทานกัลปเตา 93
4.2.3		ชาคกที่ไคเค้าไครงเรอุงบางคองมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต 97
	4.2.3.1	ชาคกที่ไคเค้าไครงเรอุงบางคองมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาบาลี 97
	4.2.3.2	ชาคกที่ไคเค้าไครงเรอุงบางคองมาจากวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาสันสกฤต 105

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4.2.4	ชาตกที่ได้รับแนวความคิดมาจากวรรณคดีมหาชาติ	108
4.2.4.1	ชาตกที่มุ่งแสดงความกตัญญูของพระโพธิสัตว์	108
4.2.4.2	ชาตกที่มุ่งแสดงปัญญาของพระโพธิสัตว์	109
✓ 4.2.4.3	ชาตกที่มุ่งแสดงอันสงฆ์ของการประกอบ กุศลกรรม	110
4.2.5	ชาตกที่ได้เค้าโครงเรื่องบางตอนมาจากปัญญาสชาตก ควยกัน	114
✓ 4.2.6	ชาตกที่มาจากเรื่องพื้นเมือง	116
4.2.6.1	ชาตกที่มาจากพงศาวดารพื้นเมือง	117
4.2.6.2	ชาตกที่มาจากนิทานพื้นเมือง	118
5.	พัฒนาการของชาตกในปัญญาสชาตก	125
5.1	โครงเรื่อง	129
✓ 5.2.1	พระเอก	129
5.2.1.1	ชาติตระกูล	129
5.2.1.2	ความสามารถในการรบพุ่ง	130
5.2.1.3	การพลัดพรากจากเมือง	131
5.2.1.4	การแสวงหาศิลปศาสตร์	131
5.2.1.5	การไถ่ราชสมบัติ	132
5.2.1.6	การมีชายามาก	132
5.2.1.7	การลงโทษทัณฑ์ละครฝ่ายธรรม	133
5.2.2	นางเอก	134

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
	5.2.2.1	135
	5.2.2.2	135
	5.2.3	137
	5.2.4	137
	5.2.5	138
6.	วรรณกรรมร้อยกรองที่มาจากปัญญาสชาดก	141
6.1	วรรณกรรมร้อยกรองที่ได้รับอิทธิพลจากปัญญาสชาดกโดยตรง	145
6.1.1	วรรณกรรมร้อยกรองที่ปรากฏหลักฐานว่ามาจากปัญญาส ชาดก	145
6.1.1.1	วรรณกรรมร้อยกรองที่มีเนื้อเรื่องคล้ายคลึง กับชาดก	146
6.1.1.2	วรรณกรรมร้อยกรองที่มีเนื้อเรื่องบางตอน ต่างจากชาดก	191
6.1.2	วรรณกรรมร้อยกรองที่สันนิษฐานว่ามาจากปัญญาสชาดก	211
6.2	วรรณกรรมร้อยกรองที่ได้รับอิทธิพลจากปัญญาสชาดกโดยอ้อม	231
6.2.1	วรรณกรรมร้อยกรองที่สันนิษฐานว่ามาจากปัญญาสชาดก โดยผ่านทางมุขปาฐะ	232
6.2.2	วรรณกรรมร้อยกรองที่สันนิษฐานว่ามาจากวรรณกรรม ร้อยกรองเรื่องเดียวกัน	257
7.	จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมร้อยกรองที่มาจากปัญญาสชาดก	284
7.1	การให้ความสำคัญว่างานนิพนธ์นั้นเป็นชาดก	284

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
7.1.1 องค์ประกอบของเรื่อง	284
7.1.2 การใช้คำแทนชื่อพระเอก	289
✓ 7.2 การแทรกคำสอน	295
7.2.1 คำสอนซึ่งปรากฏอยู่ในชาดก	295
7.2.2 คำสอนซึ่งเพิ่มเติมจากชาดก	301
8. สรุปผลการวิจัยและขอเสนอแนะ	312
บรรณานุกรม	316
ภาคผนวก ก. รายพระนามและนามผู้แปลปัญญาสชาดกฉบับหอสมุดแห่งชาติ	343
ข. บัญชีปัญญาสชาดกอักษรขอม ภาษาบาลี	346
ค. เนื้อเรื่องย่อของชาดกในปัญญาสชาดกภาษาพม่าที่ไม่ปรากฏใน ภาษาไทย	365
ง. ต้นฉบับตัวเขียนของวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ	390
จ. เปรียบเทียบเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ กับชาดก ...	424
ประวัติ	